

LUND UNIVERSITY

Långt borta men ändå nära: Bruket av den grekisk-romerska litteraturen i det osmanska sändebudet Said Efendis beskrivning av Sverige år 1733

Östlund, Joachim

Published in:

Med pennan i hand: Trehundra år av diplomaters berättelser

2023

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Östlund, J. (2023). Långt borta men ändå nära: Bruket av den grekisk-romerska litteraturen i det osmanska sändebudet Said Efendis beskrivning av Sverige år 1733. I P.-A. Bodin, & E. Balzamo (Red.), *Med pennan i hand: Trehundra år av diplomaters berättelser* (s. 67-83). (Konferens 109). Kungliga Vitterhets- historie- och antikvitetsakademien.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Med pennan i hand

TREHUNDRA ÅR
AV DIPLOMATERS BERÄTTELSE

Per-Arne Bodin & Elena Balzamo (red.)

Konferenser 109

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

Med pennan i hand. Trehundra år av diplomaters berättelser. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (KVHAA). Konferenser 109. Stockholm 2023. 200 s.

ABSTRACT

The essays collected in this volume are based on presentations and panel discussions from a symposium held in November 2021 at the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities. The symposium aimed to investigate different kinds of writings, such as reports, travelogues, letters, diaries, and memoirs by diplomats in office in different places—from Russia to Spain, from Constantinople to Algiers. The persons in question were no simple tourists: they had a mission to fulfil, and they often stayed in their designated country long enough to gain a considerable knowledge of it. At the same time, they remained outside observers, and it is no wonder that many of them felt the urge to share with their compatriots their experience of “exotic” societies and cultures. Some of the descriptions they left constitute highly valuable testimonies, covering the period from the early 17th to the early 20th centuries.

KEYWORDS

diplomatic poetics, diplomats, travel writing, testimony, 17th century, 18th century, 19th century, 20th century

© 2023 Författarna och KVHAA

ISBN 978-91-88763-45-7

ISBN 978-91-88763-46-4 (pdf)

ISSN 0348-1433

Utgivare: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien
Box 5622, SE-114 86 Stockholm, Sverige
vitterhetsakademien.se

Distribution: eddy.se ab, Box 1310, SE-621 24 Visby, Sverige
vitterhetsakademien.bokorder.se

Omslagsbild: "Le comte de Mornay, en costume d'ambassadeur" av Eugène Delacroix (1798–1863). © RMN-Grand Palais (musée du Louvre) / Stéphane Maréchalle

Omslag och grafisk form: Bitte Granlund/Granlunds Grafiska
Tryck: By Wind 2023

Innehåll

Diplomater och deras skrivande. Depesch och anekdot PER-ARNE BODIN	7
Anthonis Goeteeris beskrivning av Novgorodområdet 1615–1616 ELISABETH LÖFSTRAND	17
Den danske diplomaten Hildebrand von Horn. Observatör och medagerande i 1680-talets turbulenta Moskva ULLA BIRGEGÅRD	29
Små berättelser och sociala sammanhang. Magnus Gabriel De la Gardies brev hem under Sveriges ambassad i Frankrike 1646 SUSANNE TIENKEN	47
Långt borta men ändå nära. Bruket av den grekisk-romerska litteraturen i det osmanska sändebudet Said Efendis beskrivning av Sverige år 1733 JOACHIM ÖSTLUND	67
Gustav Philip Creutz skildringar av 1760-talets Spanien CHARLOTTA WOLFF	85
Pehr Olof von Asp och hans <i>Resa i Levanten</i> år 1796 CARINA LIDSTRÖM	101
Legationen och lärdomen. Resan som filologisk meritering i tidigt 1800-tal PAULA HENRIKSON	121

Lugnet före stormen. Tre nordiska diplomater i Alger på 1820-talet ELENA BALZAMO	143
Diplomater skriver om det tidiga 1900-talets Konstantinopel. Förmedling och fiktionalisering av (själv)biografiskt stoff HELENA BODIN	165
Diplomatpoetik. Genrer, språk, karriärer PER-ARNE BODIN	189
Författarna	193

JOACHIM ÖSTLUND

Långt borta men ändå nära

Bruket av den grekisk-romerska litteraturen i det osmanska sändebudet Said Efendis beskrivning av Sverige år 1733

När det osmanska sändebudet Mehmed Said Efendi beskrev sin resa till Sverige år 1733 blev han den förste osmanen någonsin att i text beskriva ett land vid jordens nordligaste breddgrader.¹ Eftersom Sverige var ett okänt land för hans tilltänkta publik innebar författandet av reseskildringen både en utmaning och en möjlighet. I utmaningen låg att göra det främmande landet begripligt, att helt enkelt översätta en främmande värld. I möjligheten låg att forma en föreställning om detta land, just på grund av publikens okunskap, exempelvis genom att tillskriva sig själv en storslagen roll och genom berättelsen påverka och bilda opinion hos eliten i Istanbul. Said levde nämligen i en tid av politiska spänningar efter den avsatte sultan Ahmed III:s tid av samhälleliga reformer och politiskt närmande till Europa.² Said tillhörde dennes läger, men situationen hade förändrats i och med Halilupproret 1730 och med den nye sultanen Mahmud I. Med Halilupproret hade den för reformerna så betydelsefulla storvesiren İbrahim Paşa (1660–1730) avrättats och Sadabadpalatset och dess trädgårdar – symbolen för den reformvänlige Ahmed III – hade förstörts.³ I den nya politiska ordningen kom mycket av styret att överlåtas åt vesirer, medan Mahmud själv hellre ägnade sig åt skrivande och poesi. Det är till denne litteraturintresserade sultan som Said vänder sig när han skriver om sin resa till Sverige.

Vid 1600-talets slut kom allt fler osmanska sändebud att ta till pennan för att nedteckna sina erfarenheter av diplomatiska ärenden, och inte sällan i reseskildringens form. Det osmanska namnet för denna typ av skrivna rapporter var *sefaretnâme*.

1 Denna artikel ansluter till konferenstemat och bygger på min bok *Vid världens ände. Sultans sändebud och hans berättelse om 1700-talets Sverige*, Lund: Nordic Academic Press 2020.

2 Göçek 1987, s. 77.

3 Danielson 1923, s. 377; Konrad 2014, s. 367.

1700-talet var det århundrade då flest sefaretnåme producerades, men också den tid då allt fler osmanska sändebud skickades till Europa. Detta berodde dels på att det osmanska riket saknade fasta beskickningar i Europa, dels på den förändrade maktbalansen. Osmanska rikets militära nederlag mot Ryssland och Habsburgska riket resulterade i landförluster och en insikt om de europeiska arméernas överlägsenhet på slagfältet. Den osmanska utrikesadministrationen blev därmed alltmer angelägen om att skicka sändebud till städer som Wien, Venedig, Sankt Petersburg, Moskva, Paris och Stockholm för att inhämta information om tekniska innovationer, samhällseliga inrättningar, kultur och annat som kunde förklara framgången.

Mehmed Said Efendis besök i Sverige 1733 ingår i denna diplomatiska nyorientering.⁴ Resan till Sverige och besöket i Stockholm finns beskrivna i en sefaretnåme.⁵ På ett officiellt plan handlade Suids besök om att få den svenska staten att återbetala det lån Karl XII tog under sin exil i Bender, men på ett mer inofficiellt plan var informationsinhämtning om europeisk och svensk allianspolitik och ett intresse för svensk militärteknologi minst lika viktigt. Det officiella uppdraget misslyckades dock och en överenskommelse om återbetalningen av skulden kunde nås först 1734, genom att osmanerna gick med på att avskrivna en stor del av denna och genom att återstoden skulle återbetalas med ett fullt bestyckat örlogsskepp. 1738 slöt Sverige ett handelsfördrag med Höga porten och skickade linjeskeppet *Sverige* och handelsfartyget *Patrioten* till Konstantinopel som avbetalning på skulden. Detta godkändes av Mahmud I, trots att *Sverige* förliste på vägen.⁶

Värt att nämna är att Mehmed Said Efendi inte var det första osmanska sändebud som besökte Sverige. Ett liknande uppdrag utfördes av den lägre rankade Mustafa Aga år 1727–1728.⁷ Vem var då denne Said? Mehmed Said Efendi föddes i Istanbul och var son till den kände diplomaten Yirmisekiz Mehmed Çelebi (–1732). Han nådde en betydande berömmelse efter sin diplomatiska ambassad till Paris 1720, ett besök som också sammanfattades i en sefaretnåme som spelade en förebildlig roll under Tulpanperioden i Istanbul.⁸ Värt att nämna om Suids far är att han var av georgisk härkomst och inledde sin karriär som janitsjar. Därmed kan man utgå från att han var född ortodox kristen. Said följde även med sin far till Paris i rollen som hans ställföreträdare.

4 Östlund 2019.

5 Originalet till Suids sefaretnåme finns numera tillgängligt på Topkapibiblioteket i Istanbul. Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine, No: 1641. Suids sefaretnåme översattes till svenska av historikern och orientalisterna Johannes Kolmodin i början av 1900-talet. Översättningen publicerades i *Karolinska förbundets årsbok 1920* tillsammans med en kommentar om källmaterialet och en historisk bakgrund. Kolmodin 1920, s. 256–259.

6 Danielsson 1923, s. 377–385.

7 Östlund 2019.

8 Danişmend 1971, s. 60.

Mehmed Said Efendi avbildad av Georg Engelhardt Schröder vid mitten av 1700-talet. Porträttet ingår i en europeisk genre av osmanska ambassadporträtt. Pera-museet. Foto: Wikimedia Commons.

Resan ska ha gjort ett stort intryck på Said. Den kristna familjebakgrunden, det betydelsefulla besöket i Paris och faderns sefaretnåme bör rimligen ha spelat stor roll när Said fick uppdraget att resa till Sverige.

När Said besökte Sverige var han medlem i *Hacegân-ı Divân-ı Hümayûn*, den kejserliga divanen. Vid underskrifter av brev under vistelsen i Sverige titulerade sig Said som *defterdâr*, vilket på turkiska betyder finansminister. Mehmed Said Efendis beskickning var utsänd av sultan Mahmud I (1730–1754) och inkluderade 44 deltagare. Resan påbörjades i Istanbul i slutet av december 1732 och 159 dagar senare var delegationen framme i Sverige. Där stannade sällskapet i 3 månader och 10 dagar. Hemfärden tog 69 dagar och sammanlagt var Said på resa i 329 dagar.

I det följande ska fokus läggas på Mehmed Said Efendis skrivande och framför allt på vad som kan utläsas av de uppenbara fiktiva inslag som präglar hans sefaretnåme. De inslagen ska här inte avfärdas som betydelselös utsmyckning eller fria fantasier, utan snarare ses som ett kommunikativt medel som ger en viktig inblick i osmansk imperieideologi och visar hur Said både försöker vinna status och samtidigt ”översätta” en främmande kultur. I det följande menar jag att bruket av symboler och allegorier i Suids sefaretnåme kan knytas till den grekisk-romerska texttraditionen och att verket

därigenom kan läsas som ett försök att översätta en främmande kultur och integrera två separerade världar.

SAIDS SEFARETNÂME I LITTERATURHISTORISK BELYSNING

I senare tids diplomatihistoriska forskning om Osmanska riket – ofta benämnd ”New Diplomatic History” – har kulturhistoriska perspektiv vunnit ökat intresse.⁹ Här framhålls gärna ett mer holistiskt synsätt, där diplomater studeras tillsammans med aktörer i deras närhet, såsom familjemedlemmar, tolkar och andra för diplomatin viktiga aktörer. Diplomatin aktörer beskrivs också i termer av mellanhänder, eller ”intermediaries”, som överbryggat eller omtolkat sociala och kulturella gränser mellan den muslimska och den kristna världen.¹⁰ Forskningen har med andra ord lagt fokus på hur relationer mellan imperier var beroende av mellanhänder och hur kulturella och sociala världar korsades, överlappades och omförhandlades av dessa mellanhänders kompetenser och erfarenheter.¹¹

För en kulturhistorisk läsning av Saids sefaretnâme faller den väl in i vad som numera diskuteras som ett uttryck för ”cultural transfer” (kulturöversättning), där fokus för studiet kan vara en aktör som korsar kulturella gränser och som med hjälp av exempelvis en reseskildring eller en diplomatisk rapport beskriver den plats som besöks för hemmakulturen. Begreppet ”cultural transfer” är en term som myntades av Michel Espagne och senare har vidareutvecklats av Matthias Midell. Likt globalhistoria eller transnationell historia handlar det om att uppmärksamma sammanflätningar mellan kulturer och att problematisera uppdelningar mellan kulturer som centrum och periferi.

Då ”cultural transfer” är en relativt bred ingång hämtar denna text metodologiskt stöd i litteraturvetenskaplig teoribildning, från Gérard Genettes inflytelserika bok *Palimpsests. Literature In the Second Degree* (1997). I denna konstateras att ingen text står för sig själv, utan att alla texter står i textuella relationer med andra.¹² Därmed handlar det om att utforska textlager, där tre betydelsefulla relationer kan nämnas i detta sammanhang. Till den första räknas relationen ”intertextualitet”, med vilket

9 von Thiessen & Windler red. 2010. Om sefaretnâme, se exempelvis Güllüoğlu 2015.

10 Klein 2010; Do Paço 2012; van Gelder & Krstić 2015, s. 93–105; Grenet 2015; McCluskey 2016.

11 Denna nyorientering kan relateras till exempelvis tidigare svensk historieskrivning, där fokus låg på utrikespolitiska relationer och där Saids sefaretnâme användes för att vinna kunskap om strategier och vägval i svensk utrikespolitik i efterdyningarna av Karl XII:s vistelse i Bender. Se Westrin 1904; Kolmodin 1920; Danielsson 1923, s. 375–385.

12 Genette 1997, s. 1.

menas förbindelser som länkar samman den specifika texten med andra texter genom markerade citat eller mer dolt genom avskrifter av andra texter. Den andra relationen är "paratextualitet", som är mer explicit eftersom den är en del av texten, såsom titel, undertitel, förord och efterord, form, noter i texten och bokomslag. En tredje textuell relation benämns som "hypertextualitet", med vilket menas relationen mellan en äldre och en nyare text, där den yngre texten, hypertexten, är beroende av den äldre. Den yngre texten står i en så nära relation till den äldre att den inte kan läsas utan denna, exempelvis genom imitation eller omvandling. Den hypertextuella relationen står i centrum i det följande. Därigenom är det möjligt att via Saids sefarettnäme synliggöra en osmansk intellektuell kultur och den roll som grekisk-romersk litteratur spelade för att forma osmanska uppfattningar om den nordiska geografien och de människor som levde där.

Vilka texter formade då osmansk intellektuell kultur och i förlängningen det osmanska imperiets ideologi i början av 1700-talet? Här fanns det olika vägval kopplade till utrikespolitiska strategier eller legitimeringsbehov. I forskningen brukar två synsätt på Osmanska rikets ideologiska anspråk lyftas fram. Det ena definierade imperiet som "Nya Rom", kallat att verka i romarrikets efterföljd och återerövra den grekisk-romerska antikens förlorade ära, medan det andra definierade imperiet som en islamsk stat med anspråk att upprätthålla islams enhet samt skydda stat och samhälle från inflytandet från barbariska främlingar.¹³ Från Saids horisont fanns det med andra ord olika språkbruk att koda sin reseberättelse med, vilka skulle ge helt olika politiska innebörder.

Mehmed Said levde under den så kallade Tulpaneran, en tid av reformer och en utrikespolitisk omorientering som också präglades av en ökande närvaro av grekisk intellektuell kultur i Osmanska riket.¹⁴ Med inflödet av grekiska intellektuella i den osmanska administrationen (inte minst i rollen som tolkar, eller dragomaner) följde även grekisk-romersk geografisk litteratur, exempelvis av latinska författare som Tacitus (56–120 e.Kr.) och Jordanes (500-talet e.Kr.) eller av grekiska författare som Strabon (63 f.Kr.–24 e.Kr.) och Pytheas (380–310 f.Kr.). Av dessa författare var möjligen litteratur på grekiska vanligare, med hänsyn till att just grekiska intellektuella intog betydelsefulla positioner vid det osmanska hovet. Givet intresset för filosofi och antik kultur hos Tulpanperiodens intellektuella, får det antas rimligt att Said kom i kontakt med litteratur av denna karaktär. I den geografiska litteraturen omtalades spektakulära upptäcktsresor till den "Yttersta Norden", och samtliga författare lyfte härvid fram typiska nordiska särdrag, såsom isande klimat och kraftiga vindar, samt ett folkslag som utmärktes för sin orädda eldhärdighet och sitt starka krigar- och frihetsetos.¹⁵

13 Casale 2013, s. 80–99.

14 Salzmann 2000, s. 83–106; Hamadeh 2008; Küçük 2013, s. 125–158; Erginbaş 2014; Erimtan 2008.

15 Swain 2014, inledningen; Damtoft Poulsen 2018, s. 1–4.

Samtidigt fanns även en betydelsefull inhemsk osmansk reselitteratur att hämta inspiration från, även om dessa reseberättelser aldrig gav några utförliga redogörelser av just Sverige. Precis som med den grekisk-romerska antika litteraturen bör Said ha varit bekant med en av de mest berömda osmanska resenärerna, Evliya Çelebi (1611–1682), som under en period på mer än 40 år genomkorsade Osmanska riket och omkringliggande länder, från Belgrad till Bagdad och från Krim till Kairo. Resultatet av dessa resor samlades i en resebok, eller *seyahatnâme*, vilket även blev namnet på en litterär form och tradition som burits upp allt sedan medeltiden (Umayyadperioden) i den islamiska världen. Ett typiskt drag i dessa reseskildringar var att medvetet blanda fakta med mytiska eller populära berättelser.¹⁶

Slutligen, och som redan nämnts, var Said säkerligen inspirerad av sin fars betydelsefulla sefaretnâme från resan till Paris 1720. Med tiden kom diplomatiska texter av detta slag att forma sig till en genre – om än med lösa konturer. Enligt Suraya Faruqhi var de skriftliga osmanska rapporterna mindre tyngda av konventioner och gav författaren större frihet att uttrycka sig.¹⁷ Sammantaget författades närmare fyrtio sefaretnâmes från städer som Paris, Berlin, London, Stockholm och Bukhara samt från länder som Preussen, Italien, Spanien, Iran, Indien och Marocko. Som de mer kända räknas i dag sefaretnâme av Yirmisekiz Mehmed Çelebi från Paris 1720, Ahmed Resmî Efendi från Berlin 1763–1764 och Giritli Ali Aziz Efendi från Preussen 1796. Det första exemplet på genren var Kara Mehmed Çelebis sefaretnâme, som berättar om hans ambassad till Wien 1655.

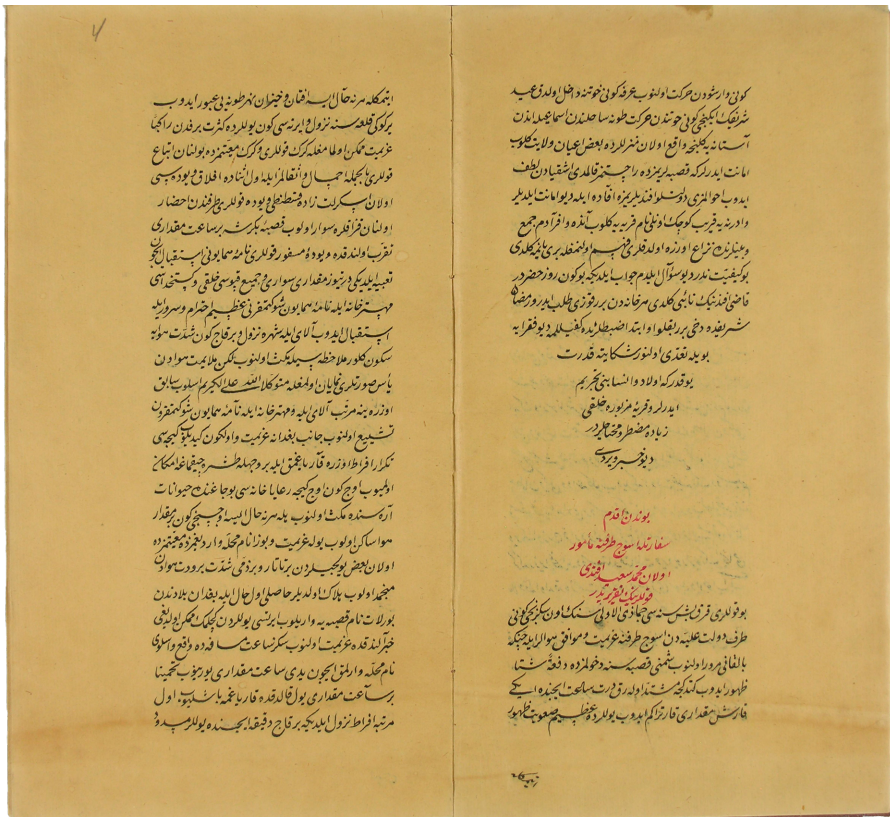
Vetskapen om ovanstående litterära traditioner möjliggör en djupare förståelse för vilka tänkbara inspirationskällor Said hade att välja mellan för att utforma sin berättelse. I det följande lyfter jag fram tre exempel på hur Said med hjälp av litterära grepp och symboler skapar mening om en främmande kultur. Först ges en kort överblick över grundstrukturen i Suids reseberättelse.

SAIDS BERÄTTELSE

Inledningsvis ska nämnas att Suids sefaretnâme är presenterad i löpande text utan markerade kapitel. I innehåll och tonfall i berättelsen framträder dock tydliga mönster, vilka kan delas upp i fyra olika teman. Den första delen handlar om färdens till Sverige genom Centraleuropa och ankomsten till Stockholm. Den andra delen uppehåller sig kring Suids förhandlingar och möten med officiella representanter i Sverige. I den tredje delen beskriver Said Sverige, delar av samhället och befolkningen. Rapporten avslutas med en beskrivning av hemresan och ett diplomatiskt uppehåll i Warszawa.

16 Baktir 2013; Kilinç 2003.

17 Faruqhi 2014, s. 77.

Uppslag ur Saids sefaretnâme i original. Språket är osmanli eller osmanska, ett administrativt och litterärt språk som användes i Osmanska riket. Topkapipalatsets bibliotek / Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine, No: 1641.

Redan de första meningarna i texten låter läsaren förstå att det är en reseberättelse. Datum för avresan från Istanbul anges och efter detta följer resans vidare förlopp. "Utanför Sjumlas murar föll snön tungt", förklarar Said. Färden därifrån blev också mycket svår: "Det blev nu mycket svårt att komma fram på vägarna, men hur det nu var, stretade vi över floden Donau och ankommo till fästningen Giurgiu.¹⁸"

Ett mönster tar form, där den allt sämre väderleken och ankomsten till olika gränsfästningar utgör reseberättelsens struktur. Skildringen av färden genom olika regioner i Osmanska riket och vidare in i Europa berör inte kulturella särdrag, inte ens när den be-

18 Kolmodin 1920, s. 275.

handlar övergången till polskt territorium och in i kristenheten. Frånvarande är även begrepp som Islams hus (*Dar al-Islam*), Krigets hus (*Dar al-Harb*) eller Fördragets hus (*Dar al-Ahd*). Vad som förändras är den sjunkande temperaturen och mängden snö som sällskapet kämpar för att övervinna. Därmed har Said också visat vilka risker resan innefattar.

SAID SOM DEN NYE PYTHEAS

När Said vid månadsskiftet maj–juni slutligen når Danzig vid Östersjökusten inleds en ny fas i reseskildringen. Bruket av litterära förlagor blir också mer tydligt eftersom Said kryddar sin berättelse med "osannolika" incidenter i den nordliga geografien. Mycket tyder på att inspirationen hämtas från den grekiska geografen, astronomen och uppträcksresanden Pytheas (380–310 f.Kr.). Pytheas är känd för en banbrytande skildring av sin resa till nordvästra Europa 325 f.Kr. och ska även ha gått till historien för att vara den förste att beskriva midnattssolen, norrsken och packisen. Där fanns även det gåtfulla landet "Hyper Boreas" – "Ovanför nordanvinden", enligt Pytheas. Den kraftfulla vinden hindrade honom dock att nå dit.

Fram till ankomsten till Stockholm visar Sids text tydliga likheter med den antika geografiska karaktärstiken av Nordeuropa. Efter några dagars väntan i Danzig inleds den spektakulära färden över havet. Said berättar att sällskapet väntar på att vädret ska bli bättre, men trots det oförändrade läget fattas beslutet att lämna ankar. Väl ute till havs inser de sitt misstag då de kraftiga vindarna skapar problem ju längre färden lider. Said beskriver hur skeppet möts av den "oerhört starka" vinden från norr och en ojämn kamp mot elementen tar vid:

Det blev motvind, så att vi måste ut på öppna havet igen, och när vi för andra gången närmade oss kusten och just var i begrepp att segla in, blev vi åter drivna tillbaka. Sammanlagt tre gånger närmade vi oss kusten och måste åter vända om; och den tredje gången var vinden så oerhört stark, att det var omöjligt, hur man än bar sig åt, att dreja bi någonstades.¹⁹

Said visar här sin ambition att underhålla och skapa associationer, inte bara till det ogästvänliga nordliga klimatet, utan även genom att föra in tretalet som en symbolisk resurs. Tre misslyckade försök gjordes att övervinna vinden, något som även hänger ihop med de tre olyckor som drabbade sällskapet under färden genom Centraleuropa. Hänvisningen till tretalet återkommer dessutom en tredje gång längre fram i berättelsen. Det viktigaste är dock att Said till slut lyckas med det som Pytheas inte gjorde, nämligen att övervinna nordanvinden. Lösningen blir att skeppet lyckas lämna undan vinden, för att sedan ta riktning mot Gotland.

¹⁹ Kolmodin 1920, s. 280.

Förutom den kraftiga vinden från norr lägger Said till ytterligare symboler som stämmer överens med den grekisk-romerska geografiska litteraturen om landet Hyper Boreas, eller Thule. Dit hör den eviga vintern och kylan. Said lyckas här på ett skickligt vis skapa en dramatisk scen över den obönhörliga kylan och vilka problem isen ställde till med på Östersjön. Eftersom detta hav enligt Said ”är ett särdeles kallt och ytterst stormigt hav”:

brukade seglen, hur man än hade ställt dem på kvällen, under natten frysa fast, så att det var alldeles omöjligt att lägga om dem ända till middagen den följande dagen; och man hade också tillfälle att iakttaga, hur isen lade sig som en stoppning över kablar och block, så att sjömännen i gryningen dagen därpå²⁰ måste gå upp med yxor och streta i flera timmar, innan de hunno hugga bort isen och kasta den i havet.²¹

Bilden av det kalla Norden var en väletablerad trop, till och med i sommarmånaden juni. Idén var som nämnts förekommande bland de antika geograferna, inte bara hos Pytheas utan även hos Strabon och Jordanes, vilka båda med mindre variationer återanvänder uppgifter från Pytheas. Vid denna tid var också dessa texter populära – eller snarare auktoritativa – i den lärda världen och väl spridda i Europa. Strabons bok trycktes i Amsterdam 1697 och sedan igen 1717.²² Strabon förklarar i verket *Geographica* (cirka 30 f.Kr.) att människor i Thule lever på hirs och andra örter, på frukter och rötter, samt att det finns korn och honung från vilken de även får sin dryck. Klimatet i Thule är samtidigt krävande på grund av bristen på solljus och de ihärdiga regnen. Därför tvingas invånarna att bevara sitt spannmål i stora förvaringshus.²³ Det senare är en idé som Said tycks ha hämtat inspiration från när han konstaterar att väderleksförhållandena är så pass stränga att hela grödans utveckling, från grodd till skörd, är begränsad till fyrtio dagar. Därför är det inte heller möjligt att låta säden torka och sedan tröska den ute på åkern. Lösningen på detta problem är att man ”rent av i varje by inrättat särskilda torkugnar, där man torkar den”. Sids torkugn liknar här Strabons förvaringshus, som fyllde samma funktion.

Efter ett uppehåll på Gotland sätter skeppet kurs mot huvudstaden Stockholm, även det ett köldhåll enligt Said: ”man kan blott under cirka 1 ½ månad om året kalla det tempererat”. Men även denna färd visar sig bli en utmaning. Tre gånger försökte de nalkas den svenska kusten och tre gånger drevs de tillbaka. Enligt Said skapade detta en oro hos svenskarna, en oro som gav upphov till att en räddningsexpedition plane-

20 Kolmodin 1920, s. 280: ”Läs *sahari* för den tryckta textens TSHRI (som ej ger någon mening).”

21 Kolmodin 1920, s. 280 f.

22 Dahl 2010, s. 149.

23 Strabon 1917.

rades. Men, Saids skepp anlände ”plötsligt” till Stockholms hamn och nya dramatiska scener tecknas nu där den isande kylan ersätts av ett varmt mottagande.

STOCKHOLMS HAMN I MAROCKANSK SKRUD

När Said helt oväntat anländer till Stockholm beskrivs hur stadens invånare välkomnar sändebudet i fest och glädje: ”när vi nu plötsligt inträffade i hamnen, betedde de sig därför som en marockan, när han fått tag i en pris. Det ordnades omedelbart en stor parad på kajen.”²⁴

Beskrivningen att svenskarna betedde sig ”som en marockan” visar på ett försök att båda översätta den främmande kulturens beteende på enklast möjliga vis och markera Saids, sultanens och det osmanska rikets enorma status. Att ”bete sig som en marockan” var för den osmanska publiken en välbekant liknelse med den kaperiverksamhet gentemot europeiska handelsfartyg som bedrevs av de så kallade Barbareskstaterna under 1600- och 1700-talen. När ett skepp fördes i hamn, exempelvis i marockanska städer som Rabat eller Salé, utspelades ofta fester där besättningen fick paradera in till staden under ceremoniella förhållanden. Beskrivningar av sådana erfarenheter är även kända från svenska besättningsmän som drabbas av detta öde, exempelvis Marcus Berg, som beskriver ett ”fasligt firande” under förnedrande former.²⁵ Värt att nämna är att Marocko var en konkurrent till Osmanska riket och ett självständigt sultanat till skillnad från de osmanska tributstaterna Tripoli, Tunis och Alger i Nordafrika.²⁶

Det kan konstateras att Said tar sig en del friheter i sin berättelse. Välkommandet av folket i Stockholm spelar också en betydelsefull roll, och framför allt är Said mån om att framhäva hela befolkningens stöd och lojalitet till Osmanska riket. När paraden lämnar hamnen och letar sig fram längs med Stockholms gator visar det sig att hela staden kokar av förväntan och glädje över sändebudets ankomst. Alla, även soldater, visar sin uppskattning genom att svinga sina hattar upp i luften och unisont hylla sultanen för Osmanska riket. Den scen som konstrueras visar på hur Said arbetar med text och bildspråk:

Under denna vår färd var nu tillströmningen av åskådare så stor, att inte bara husen och bodarna och taken utmed vår väg var överfulla: människor var uppradade ända upp i tacklingen på de vid kajen liggande gallionerna, så att varje skeppståg på grund av detta nästan liknade en druvklase. Och allesammans – så väl de utmed vägen uppställda soldaterna som de personer, vilka endast

24 Kolmodin 1920, s. 281.

25 Östlund 2014.

26 Östlund 2014, s. 300.

var där som åskådare – svängde, när de fick se oss, sina hattar i luften och ropade med en mun på sitt språk: "Gud, den Högste, skänk osmanernas padishah ett långt liv!"²⁷

Den status som Osmanska riket och sultanen beskrivs ha hos befolkningen i Sverige kan inte misstas, och är ett talande uttryck för *occidentalism* där Sverige framträder som den exotiske andre samt ett exempel på centrum- och periferitänkande. Som skribent använder Said också metaforer som fungerar för en osmansk publik, exempelvis att människoansamlingen på skeppets master kan liknas vid druvklasar. Gesten att svänga sina hattar i luften framstår som ett kulturspecifikt särdrag.

Det är uppenbart att Said vill ge en positiv bild av svenskarna, att det finns ett gemensamt intresse. Denna välvilja visar sig även i mer vardagliga sammanhang, exempelvis i samband med den välkomstmåltid som serveras i huset på Wollmar Yxkullsgatan 23 i Stockholm. Detta hus går i dag under namnet Reenstiernska palatset eller Reenstiernas malmgård. Till sällskapet i palatset sändes "ett bord med mat ur kungens eget kök". Said berättar även att den mat som erbjuds presenteras på följande vis när den dukats upp: "Vi veta visserligen, att muhammedanerna inte äta vår mat; men vi har varit noga med att tillreda den här maten i särskilda nya kärl."²⁸

Via måltiden uppstår ett möte baserat på en kännedom om gästens kulturella preferenser, vilket blir ännu ett tecken på vänskap. Said återger därefter ytterligare exempel på svenska hedersbetygelser. Detta är en genomgående röd tråd förutom när det kommer till de diplomatiska förhandlingarna om återbetalningen av skulden. Här visar de svenska förhandlarna i stället en osedvanlig småaktighet, som ändå inte förmörkar den generella bilden av Sverige och dess befolkning.

När välkomstceremonierna är avklarade ändrar Said tonfallet i texten och träder i stället in i rollen som den noggranne samhällsobservatören, en uppgift som också stod högt på agendan för det inofficiella uppdraget.

DE VÄNLIGA GOTERNA OCH DERAS VÄLORDNADE STAD

Said inleder sin redogörelse om Sverige med att placera landet på världskartan genom att ange dess läge, att det "ligger under 60:e breddgraden", och "under Lappland". Det anges också som en förklaring till att det "svenska landet" mest består av sten och inte är särskilt fruktbart samt att detta också är orsaken till att klimatet är "alldeles fruktansvärt kallt". Said visar på geografisk beläsenhet och att han behärskar terminologin. Den så kallade klimatläran, det vill säga idén om att klimatet avspeglades i

²⁷ Kolmodin 1920, s. 282 f.

²⁸ Kolmodin 1920, s. 283.

olika folkslags beteenden, är också en tanke som Said reflekterar över. Gällande kylan fanns det en föreställning, inte minst i den medeltida arabiska litteraturen, att det var den som gjorde människor i nordliga regioner – eller Rus som de kallades – till lika ogästvänliga som klimatet.

Sā'id al-Andalusī skriver exempelvis i mitten på 1000-talet att ruserna är en av flera nationer, och att de som lever i den yttersta Norden är ociviliserade och ointresserade av vetenskap eller lärdom. På 1300-talet kallade Al-Dimashqi ruserna för "det vita och blonda folket och på grund av den extrema kylan degenererades deras beteende och gjorde deras hjärtan hårda".²⁹ Den samtida och mer välkände marockanske resenären Ibn Batutah (1304–1377) skriver att de nordiska folken lever i "[m]örkrets land, ett ogästvänligt land som även tar ut sig på hur främlingar välkomnas. Nordborna är inte bara ogästvänliga, utan är så ointresserade att socialisera sig med andra att de till och med avstår från att bedriva handel."³⁰

Said vänder på den medeltida klimatläran och menar att den "fruktansvärda kylan" inte inverkar negativt på befolkningen. Det är snarare tvärtom: "Landet har dock ett mycket sunt klimat, och sjukdomar och epidemier förekomma endast sällan. Invånarna är i allmänhet kraftiga typer, högvuxna och med sköna anletsdrag; åttioåringar förekomma mycket ofta."³¹

Även denna version bär klara likheter med hur Tacitus och Jordanes beskriver goterna, vilket också upprepas i den svenska göticismens version. Den antika litteraturens inflytande påverkade även Voltaire i dennes biografi om Karl XII, utgiven första gången hösten 1730 – det vill säga bara cirka ett år före Suids besök i Sverige.³² Voltaire berättar att vintern i Sverige "härskar [...] under nio av årets månader", att på sommarens hetta följer den skarpaste köld samt att denna "frihetsälskande nation" än i dag "yves" över att ha besegrat Rom för tretton sekler sedan.³³ Den kulturöversättning som Said bidrar med i sin sefaretnäme bygger med andra ord vidare på en redan etablerad stereotyp eller idealisering hämtad från grekisk-romersk litteratur. Said uppehåller sig ytterligare vid frågan och förklarar vad det innebär att vara svensk eller hur *İsveç halkı*, "det svenska folket", kan karaktäriseras. Ett viktigt budskap som Said framhåller – och som redan antytts – är att svenska folket håller vänskapen till "Höga Imperiet" (Osmanska riket) mycket högt, men att de också var svurna fiender till "moskoviten", precis som osmanerna: "Det svenska folket – både hög och låg, även kvinnorna och barnen – hyser en naturlig spontan fiendskap mot moskoviten – och detta i den grad, att

29 Attar 2005, s. 20–24.

30 Attar 2005, s. 20–24.

31 Kolmodin 1920, s. 298.

32 Voltaire 1993 [1731], s. 259.

33 Voltaire 1993, s. 11–13.

om en annan tillläte sig att säga någonting vackert om moskoviterna, skulle svenskarna på fläcken betrakta även honom som en fiende.³⁴

Fientligheten mot Ryssland uppges med andra ord ha varit en mycket viktig gemenskapsskapande faktor i Sverige. Detta står i skarp kontrast till svenska folkets relation till Höga Imperiet. Said förklarar: ”De hålla däremot hårt på att vara vänner till Höga Imperiet, och så fort den minsta pojke, den lägste dräng fick syn på oss, hälsade han oss artigt, genom hattens avtagande.”³⁵

Kulturspecifika karaktärsdrag för svenska folket beskrivs bara kort. Det förklaras att svenskarna var en del av ”de andra kristna folken”, men att särskilt deras tapperhet utmärkte dem. På ett mer konkret vis handlar tapperhet om att äga ”ett svenskt hjärta”: ”Bland de andra kristna folken är svenskarna namnkunniga för sin tapperhet; när dessa vill framhäva nämnda egenskap hos någon, brukar de, efter vad som påstås, säga om honom: ’Den där mannen har ett svenskt hjärta.’”³⁶

Fraser som ”ett svenskt hjärta” var vanligt förekommande vid denna tid och användes i relation till det svenska mannamodet och dygder i krig. Exempelvis talar Simon Isogaeus (1643–1709) om ”ett redeligt Swenskt hierta” på tal om en krigsmans dygder.³⁷ Said beskriver med andra ord traditionella eller klassiska dygder såsom tapperhet, mod och lojalitet.

Ett genomgående mönster i Saida berättelse kan sägas bestå av erkännande och igenkänning, från paraden till maten och vidare till den gemensamma fienden och de militära dygderna. Det är också uppenbart att Said vill visa att han har färdats otroligt långt bort, men att mycket är igenkännligt, trots avståndet. Den främmande kulturen är egentligen inte så främmande, utan tecknas i flera fall som föredömlig och som ett ideal. Detta blir än mer uppenbart när Stockholm presenteras, och återigen med igenkänning som ett brobyggande inslag. Said förklarar nämligen att staden – som är belägen på tre öar – har utseendemässiga likheter med Istanbuls hamn. Den skiljer sig däremot från en annan, och enligt Said, föredömlig stad – Paris:

I Stockholm – Sveriges huvudstad – påminner hamnen i viss mån om Stambuls hamn; husen i staden ligger inte heller tillsammans på ett ställe, utan den är uppförd på tre bredvid varandra belägna öar.³⁸ Gatorna är raka och breda samt belagda med sten; husen är däremot inte sådär utomordentligt ståtliga som husen i Frankrike.³⁹

34 Kolmodin 1920, s. 300.

35 Kolmodin 1920, s. 300.

36 Kolmodin 1920, s. 300. ”Den där mannen har ett svenskt hjärta” på osmanli: *Falan adem İsveç yüreklüdür.*

37 Nordin 2000, s. 171.

38 Kolmodin: Läs *ada* (”ö”) för den tryckta textens *oda* (”rum”). Författaren har tydligen uppfattat Norrmalm och Södermalm som två öar. Kolmodin 1920, s. 299.

39 Kolmodin 1920, s. 298 f.

Stockholm, Paris och Istanbul får här närmast stå som symboler för den politiska allians som också formas mellan Sverige, Frankrike och Osmanska riket vid denna tid. Stockholm framträder som den ideala staden i finansminister Suids ögon, med breda stenlagda gator och en gästvänlig befolkning – en stad där det finns arbete också för fattiga och där kvinnor arbetar i butiker. Lösdrivare har inte heller något att hämta, förklarar Said: ”Då efter där härskande ordning ingen lösdrivare får finnas i landet, har man arbete även åt de fattiga. I deras butiker sköts kommersen mest av kvinnor.”⁴⁰

Liksom tidigare nämnda idealiseringar avviker denna givetvis kraftigt mot verklighetens Stockholm. Inget sägs om de ruffiga krogarna, smutsen, de fattigas och tiggarnas utsatthet eller om människor från andra länder som levde och verkade i staden. Poängen med beskrivningen är främst ideologisk, att inför sultanen och den politiska eliten i Istanbul beskriva en förebildlig europisk stad.

SLUTORD: LÅNGT BORT MEN ÄNDÅ NÄRA

Ovanstående exempel från Suids sefaretnåme är tydliga indikatorer på att osmansk diplomati var starkt präglad av litterära traditioner med förankring både i grekisk-romersk geografisk litteratur och i den inhemska reseskildringslitteraturen. Enligt den senare var det inget problem att växla mellan fakta och fiktion, snarare menar jag att detta bör ses som ett ideal – ett sätt för diplomaten att visa sin bildning och förmåga att uttrycka sig i skrift. Förutom att sultanen Mahmud I själv ägnade sig åt poesi, vilket Said rimligen bör ha anpassat sin framställning efter, ansåg även osmanska administratörer under tidigt 1700-tal att behärskandet av *ğikmet* (hikmet, hovlitteratur) var en viktig del av deras professionella identitet. Idealet var inte bara att vara en beskyddare av bildning och kunskap, utan det var även viktigt att bemästra filosofi.⁴¹ Said faller med andra ord in i ett tidstypiskt mönster när han utformar sin sefaretnåme. Valet av metaforer och kulturgeografi har även en klar pendang till imperieideologin, nämligen att vara Roms efterträdare – att likna Sverige vid Hyper Boreas och svenskarna vid göter bekräftar på ett sätt Istanbul som det nya Rom.

Said framträder därmed som en mellanhand som genom sin resa överskrider gränser och länkar samman Istanbul med Stockholm, samt förmedlar kunskap om Sverige och det svenska folket på sin hemmakulturs språk osmanli. Den kulturöversättning som Said bidrar med kan liknas vid en kopia av den samtida svenska göticismen, som i sin tur bygger på grekisk-romerska myter om goterna. Vidare kan det konstateras att Said presenterar goterna i samma anda som Jordanes, som till skillnad från Tacitus såg

40 Kolmodin 1920, s. 299.

41 Küçük 2012, s. 150.

goterna som en del av den romerska civilisationen. Jordanes var själv etnisk got, men identifierade sig som romare, och författade också verket *Getica* i Konstantinopel år 551. Jordanes ambition var att producera en motberättelse till den stereotypa bilden av de barbariska goterna och även ifrågasätta kraven från kejsar Justinianus på att utrota dem.⁴² Jordanes och Said bidrar med ett liknande historiebruk när de implicit förespråkar en omvärdering av ”den andre”.

Saids sefaretnåme visar på den enorma prestige den grekisk-romerska litteraturen hade under perioden, och särskilt goternas funktion i imperieideologier. I 1600- och 1700-talens Europa användes berättelserna om goterna av många monarker för att spegla sig i goternas styrka och bragden att ha störtat det romerska imperiet och för att göra anspråk på att vara deras arvtagare.⁴³ Saids sefaretnåme ansluter till denna gemensamma litterära värld där Saids svenskar inträder i rollen som Jordanes goter, det vill säga inte fiender och inte heller arvtagare till Rom, utan som vänner till det osmaniska imperiet. Said kan sägas vara en tidstypisk diplomat. Likt många av sina europeiska samtida skrev han in sig själv i en världshistorisk berättelse som på många sätt var gemensam för såväl kristna som muslimer.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Arkiv

Istanbul

Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine, No: 1641.

Mehmed Said Efendi, İsveç Sefaretnamesi, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine, Nr. 1641.

Litteratur

Attar, Samar 2005. ”Conflicting accounts on the fear of strangers. Muslim and Arab perceptions of Europeans in medieval geographical literature”, *Arab Studies Quarterly*, vol. 27, nr 4, s. 17–29.

Baktir, Hasan 2013. ”Evliya Celebis Seyahatname and the holiness of Jerusalem”, i Judy A. Hayden & Nabil I. Matar red., *Through the eyes of the beholder. The Holy Land 1517–1713*, Leiden: Brill, s. 111–124.

Casale, Giancarlo 2013. ”Seeing the past. Maps and Ottoman historical consciousness”, i H. Erdem Çıpa & Emine Fetvacı red., *Writing History at the Ottoman Court. Editing the Past, Fashioning the Future*, Bloomington: Indiana University Press, s. 80–99.

Dahl, Gina 2010. *Book collections of clerics in Norway, 1650–1750*, Leiden: Brill.

42 Swain 2014, Introduktion.

43 Neville 2009, s. 214–216.

- Damtoft Poulsen, Aske 2018. *Accounts of Northern Barbarians in Tacitus' Annales. A Contextual Analysis*, diss., Lund: Lunds universitet. E-bok.
- Danielsson, Hilding 1923, "Edv. Carlsons och Carl Fr. von Höpkens inträde på den diplomatiska banan", *Historisk tidskrift* 43, Stockholm, 93–105.
- Danişmend, İsmail Hâmi 1971. *Osmanlı Devlet Erkânı*, Istanbul: Türkiye Yayınevi.
- Do Paço, David 2012. *L'Orient à Vienne, 1739–1792: l'intégration des marchands et des diplomates ottomans dans la ville et la Résidence impériale*, diss., Paris: Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne.
- Erginbaş, Vefa 2014. "Enlightenment in the Ottoman Context. İbrahim Müteferrika and His Intellectual Landscape", i Geoffrey Roper, *Historical Aspects of Printing and Publishing in Languages of the Middle East*, Leiden: Brill. E-bok.
- Erimtan, Can 2008. *Ottomans Looking West? The Origins of the Tulip Age and its development in modern Turkey*, London: I.B. Tauris.
- Faroghi, Suraiya 2014. *Travel and Artisans in the Ottoman Empire. Employment and Mobility in the Early Modern Era*, London: I.B. Tauris.
- van Gelder, Maartje & Tijana Krstić 2015. "Introduction. Cross-Confessional Diplomacy and Diplomatic Intermediaries in the Early Modern Mediterranean", *Journal of Early Modern History* 19.2–3, s. 93–105.
- Genette, Gérard 1997. *Palimpsests, literature in the second degree*, övers. Channa Newman & Claude Doubinsky, Lincoln: University of Nebraska Press.
- Grenet, Mathieu 2015. "Muslim missions to early modern France, c. 1610–c. 1780. Notes for a social history of cross-cultural diplomacy", *Journal of Early Modern History* 19.2–3, s. 223–244.
- Güllüoğlu, Abdullah 2015. "The First Ottoman Legation to Prussia in 1763–1764 and its Depiction in a Costume Album from Berlin", i Claudia Ulbrich & Richard Wittman red., *Fashioning the Self in Transcultural Settings*, Würzburg: Ergon-Verlag, s. 223–260.
- Göçek, Fatma Muge 1987. *East encounters West. France and the Ottoman Empire in the eighteenth century*, New York: Oxford University Press.
- Hamadeh, Shirine 2008. *The City's Pleasures. Istanbul in the Eighteenth Century*, Seattle: University of Washington Press.
- Kiliç, Berna 2003. "Yirmisekiz Mehmed Çelebi's Travelogue and the Wonders that Make a Scientific Centre", i Ana Simões, Ana Carneiro & Maria Paula Diogo red., *Travels of Learning. A Geography of Science in Europe*, Boston, Mass.: Kluwer Academic Publishers, s. 77–100.
- Klein, Denise 2010. "The Sultan's envoys speak. The ego in 18th-century Ottoman sefâretnâmes on Russia", i Ralf Elger & Yavuz Köse red., *Many Ways of Speaking about the Self. Middle Eastern Ego-Documents in Arabic, Persian, and Turkish* (14th–20th century), Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, s. 9–102.
- Kolmodin, Johannes 1920. "Said Mehmed Efendi's berättelse om sin beskickning till Sverige år 1733. Inledning och översättning av Johannes Kolmodin", i *Karolinska Förbundets Årsbok*, Stockholm, s. 256–303.

- Konrad, Felix 2014. "Coping with 'the Riff-Raff and Mob'. Representations of Order and Disorder in the Patrona Halil Rebellion (1730)", *Die Welt des Islams* 54.3–4, s. 363–398.
- Küçük, Bekir Harun 2012. *Early enlightenment in Istanbul*, diss., San Diego: UC San Diego.
- Küçük, Bekir Harun 2013. "Natural Philosophy and Politics in the Eighteenth Century. Esad of Ioannina and Greek Aristotelianism at the Ottoman Court", *The Journal of Ottoman Studies* 41, s. 125–158.
- McCluskey, Phil 2016. "An Ottoman envoy in Paris. Suleyman Aga's mission to the court of Louis XIV, 1669", *The Journal of Ottoman Studies* 48, s. 213–234.
- Neville, Kristoffer 2009. "Gothicism and early modern historical ethnography", *Journal of the History of Ideas* 70.2.
- Nordin, Jonas 2000. *Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormakstid till slutet av frihetstiden*, diss., Stockholms universitet, Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.
- Salzmann, Ariel 2000. "The Age of Tulips. Confluence and Conflict in Early Modern Consumer Culture (1550–1730)", i Donald Quataert red., *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire, 1550–1922*, Albany: State University of New York Press, s. 83–106.
- Strabo 1949. *The Geography of Strabo*, vol. 1, övers. Horace Leonard Jones, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Swain, Brian Sidney 2014. *Empire of Hope and Tragedy. Jordanes and the Invention of Roman-Gothic History*, opublicerad doktorsavhandling. Ohio: The Ohio State University.
- von Thiessen, Hillard & Christian Windler red. 2010. *Akteure der Außenbeziehungen. Netzwerke und Interkulturalität im historischen Wandel*, vol. 1, Köln: Böhlau.
- Voltaire 1993 [1731]. *Karl XII*, ny utg., Stockholm: Klassikerförlaget.
- Westrin, Theodor 1904. "Ett år i Stockholm. Samtida anteckningar om turkiska sändebudet Mustafa agas vistelse i Sverige 1727–1728" i *Samfundet Sankt Eriks årsbok*, Stockholm, s. 21–59.
- Östlund, Joachim 2014. *Saltets pris. Svenska slavar i Nordafrika och handeln i Medelhavet 1650–1770*, Lund: Nordic Academic Press.
- Östlund, Joachim 2019. "Kunskap och tillit. Tolken i svensk-osmansk diplomati under 1700-talet", i Susanna Erlandsson & Sari Nauman red., *Tillit och diplomati. En diskussionsbok om sociala relationer och diplomatiska processer 1670–1990*, Opuscula Historica Upsaliensia 56, Uppsala: Uppsala universitet.